

змінюють значення. Аналіз показав, що частина транстермінів певний час можуть зберігати своє значення повністю чи частково або повністю його втрачати і поступово закріплюватись у статусі юридичних термінів. Таким чином, оскільки основна функція терміна – дефінітивна, то для визначення статусу транстермінів в терміносистемі-реципієнті визначальним є аналіз семантичної структури дефініції терміна.

Література:

1. Голдованський Я.А. Проблемы этимологической идентификации лексических заимствований (на матер. англицизмов в украинском языке): автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Минск, 1987. 19 с.
2. Гумовська І.М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2000. 18 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ПОМИЛОК І АВТОРСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В ПОЛЬСЬКІЙ ТІ УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Смерчко А. А.

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземних мов

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Лінгвістичний статус перифраз трактується неоднозначно. Як і пареміологічні одиниці, вони становлять диференційну ознаку, що розділяє прихильників вузького і широкого розуміння обсягу фразеології. Менше, ніж інші фразеологізми, їх фіксують словники. Однак перифрази, як і фразеологічні одиниці і як акт мовотворчої діяльності людини, заслуговують на пильну увагу.

Процес формування фразеологічних інновацій через перефразування – образного опису або образної конкретизації поняття – вартий особливого розгляду. Такий спосіб утворення ФО на базі окремих слів згадується у працях Ю.Гвоздарьова [1, с. 64-72], М.Демського [2, с. 14], S. Baþy [4], P. Flicińskiego [5].

Під авторською трансформацією ми розуміємо перетворення ФО, вживання її у зміненому (модифікованому) вигляді, яке не відповідає загальноприйнятому, з особливою метою,* наприклад, для оживлення образу, закладеного у фразеологізмі, для надання йому каламбурного звучання, для звернення уваги на те, про що йдеться, для вираження авторської позиції, оцінки подій та явищ – «Однак навряд чи... пощастить двічі увійти в одну річку, як то кажуть, не той тепер Миргород, і СДПУ(о) не та...» (Експрес, 11-18.04.02, пор.: не можна двічі увійти в ту саму річку; не той тепер Миргород, Хорол – річка не та).

В польському мовознавстві авторські трансформації розглядаються як свідомі фразеологічні інновації, тобто зміна будови і (або) семантичної функції фразеологізму, на протигагу до несвідомих фразеологічних інновацій, які трактуються як фразеологічні помилки [4]. Авторські відхилення від узуального (від норми) можуть мати: **семантичний** характер, коли фразеологізм вживається у незвичайному для нього значенні, жартівливе тлумачення значення ФО: *вийти з себе* – «розтовстіти»; або формальний, коли перетворенню підлягає форма ФО – *Seks i inne przykrości* (назва твору), замість оригінальної назви *Miłość i inne przykrości*; *Вогонь, вода і газові труби* (Експрес, 12.04.90) замість *пройти крізь вогонь і воду (і мідні труби)*; вживання ФО *медовий місяць* у значенні «дуже теплі, дружні стосунки між країнами» збільшило кількість лексико-семантичних варіантів у цієї ФО; може бути пов'язане з контекстуальним обігруванням ФО або її окремих компонентів – „*Przyszedłem, zobaczyłem, zapalilem* (Hercules, dubbing polski);» *Процес «розтягування гуми», виявляється, не вічний* (Укр. шлях, 11.04.97); «*Виходом із безвихідної ситуації, як правило, є вхід*» (Експрес-cool, 22.07.2002); з використанням загального образу ФО (фразеологічна алюзія – натяк на закріплений у свідомості соціуму фразеологізм) – «*Доводячи, що ти не верблюд, не забувай, що ти людина*».

З огляду на прийоми** формальної трансформації ФО можна визначити таке:

Заміна компонента (компонентів) ФО – *Masz świat w zasięgu karty (mieć co w zasięgu ręki)*; *Weź to na spokoj! (wziąć coś na rozum)*; *spadły z piersi ogromne ołowiane bryły (ciężar, kamień spadł komuś z piersi)*; *Телерадіожурналісти всіх країн, єднайтеся! (Пролетарі всіх країн, єднайтеся!)*.

* Ужченко В.Д., Авксентьев Л.Г. Українська фразеологія. – Х.: Основа, 1990. – С.146-154.

** Зазначені прийоми рідко виступають ізольовано, частіше за все вони накладаються одне на одне і можуть бути пов'язані зі зміною чи уточненням змісту фразеологізму.

Контекстуальне розширення меж фразеологізму – *tam trzy lewe ręce, trzęsąc się niczym galareta w pedzącym dyliżansie*, Дамоклів меч радіації, кути «круглого стола», Краса від «Єви» рятувала світ! боротьба за спікерський трон, брати участь у наведенні договірних мостів.

Зміна граматичних форм компонентів ФО – «Щоб фінанси не співали романсів»; Вийшовши в люди, дай знати про себе батькам; Гори, гори ясно, щоб якість не згаснуть).

Контамінація^{***} (накладання одна на одну існуючих ФО) – *uszy do góry (głowa do góry; zwiesić uszy); popełnić książkę (popełnić grzech; napisać książkę); Тримати ніж за пазухою (відточити ніж на кого; тримати камінь за пазухою); вискочити напівсухим із халепи (вийти сухим з води; вибратися з халепи).*

Досить часто у сучасній пресі зустрічаються зазначені нижче і прийоми змістового обігрування ФО:

Зіткнення прямого та фразеологічного значення сполучень з однаковим лексичним складом (так звана міжрівнева синонімія) – *Ból gardła odbiera ci głos? Weź „Strepsil» (z reklamy); Wspieranie sił obronnych organizmu to teraz kaszka z mlekiem; Łupież już nigdy nie przyjdzie ci do głowy; Найстрашніший звір – це жаба; вона задусила більш ніж половину населення земної кулі; якщо ж тобі добровільно поступаються місцем під сонцем – значить, надворі літо; проза закону збереження енергії: коли падає тиск у водомережі, він піднімається в людей.*

Зіткнення значень ФО зі значенням одного з утворюючих її слів як одиниць вільного вжитку – *Не падай духом... і тілом... (газ.); щоб любити своїх ближніх, треба триматися від них подальше... (газ.); дірка з бублика набагато відоміша за сам бублик (ЛГ).*

Зіткнення ФО з оточуючими словами чи фразеологізмами протилежного значення – *Нерідко в спорі народжується істина, але вмирає дружба (газ.); життя прекрасне своїми дивовижними розчаруваннями (газ.).*

Зміна або розширення значення ФО наповнення її новим змістом під впливом контексту – *Мало знайти себе, треба ще знати, куди себе подіти.*

Жартівливе обігрування значення ФО – *Ananas wyszedł z puszki. A za co siedział? Podobno śmietanę ubił; A wy co, jeszcze w mundurkach?*

^{***} Явище варіювання, створення за тією чи іншою моделлю, явище контамінації деякі лінгвісти, не без підстави, вважають не тільки за прийоми трансформації ФО, але й за способи формування нових фразеологічних одиниць. Див., наприклад, праці: Мокієнко В.М. Варіантність як одне з джерел утворення фразеологізмів // Мовознавство, 1970. №5. – С.39-50; Мокієнко В.М. Славянская фразеология. – М.: Высш. шк., 1980. – 207 с.; Bąba Stanisław. Analiza i ocena innowacji frazeologicznych // Polonia. – 1988. – nr.9.

Rozbierać się! (О ziemniakach); *Десята (сьома) вода на киселі* – (десерт у студентській їдальні).

Не зважаючи на те, чи варто вважати авторську трансформацію явищем, яке належить безпосередньо до сфери фразеології, неможна його ігнорувати чи відносити лише до дивних авторських вибриків, що компенсують відсутність таланту. Мовознавці, зокрема S. Bąba, виокремлюють тут ще й так звані фразеологічні помилки (*błędy frazeologiczne*) [3] – *trudny orzech do tgrzyzenia, pełnić rolę*, які є несвідомою помилковою модифікацією ФО і не несе у собі будь-якого обігрування, а є лише свідченням мовної некомпетентності. Прикладами яких в українській мові можуть бути: *Баранку от бублика вы получите, а не Шаранова; паршивий кіт Леопольд* (з висловлювань одного з українських політиків).

Література:

1. Гвоздарев Ю.А. Процессы образования фразеологических единиц в русском языке // Проблемы русского фразеобразования. – Тула, 1973.
2. Демський М.Т. Українська фраземіка (дериваційна база, семантико-граматичні особливості): Автореф дис. ... д-ра філол. н. – Ужгород, 1985.
3. Bąba S. *Analiza i ocena innowacji frazeologicznych* // Polonia. – 1988. – nr.9.
4. Bąba S. *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1989.
5. Fliciński, P. *Innowacje frazeologiczne w świetle danych korpusowych*. Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza, 18(2), 9-19, Poznań 2011.